

6-ma’ruza. Internet texnologiyalari

Reja:

- 1. Internet xizmatlari**
- 2. Elektron pochta**
- 3. Forumlar**
- 4. Internet domen tizimi**
- 5. Internetda ma'lumotlarni izlash**
- 6. Portallar**
- 7. Google asbob-uskunalarini**

1. Internet xizmatlari

Internet (Internet) - bu butun jahon kompyuter tarmoqlari majmuidir, ya'ni yagona standart asosida faoliyat ko'rsatuvchi jahon global kompyuter tarmog'idir.

WWW – World Wide Web – butun dunyo o'rgamchak to'ri hisoblanib, Internet resurslarini tashkil etish va undan foydalanishni ta'minlab beradi.

Veb sayt – biror bir sohaga, faoliyatga, voqe'a va xodisaga bag'ishlangan ma'lumotlarni o'zida jamlagan Internet sahifalar majmui

Internet va asosiy tushunchalar

- **Internet provayder** – Internet tarmog'i xizmatlaridan foydalanishni ta'minlab beruvchi yuridik shaxs.
- **Elektron pochta** – Internet tarmog'i orqali tezkor ma'lumotlar va xabarlar almashish tizimi.
- **Internet manzil (URL)** – Internet tarmog'ida joylashtirilgan axborotresurslarining murojaat manzillari.
- **Proxy** – lokal tarmoqqa ulangan kompyuterlarni bitta aloqa kanali orqali Internet xizmatidan foydalanishni tashkil etish xizmati.
- **Veb server** – veb sahifalarni joylashtirish, boshqarish va ulardan foydalanishni tashkil etish hamda foydalanuvchilar so'rovlariga ishlov berish xizmati.

Veb brouzerlar va veb sahifalar

- **Veb brouzerlar** – bu Internet resurslari va ma'lumotlaridan foydalanishni ta'minlovchi dasturlar bo'lib, ularning quyidagi turlari mavjud: Internet Explorer, Firefox Mozilla, Netscape Navigator, Opera, Google Chrome, Safari.
- **Veb sahifalar** asosan o'zida ma'lumotlarni jamlovchi konteyner hisoblanib, ularning ikki turi mavjud:
 - Statik – o'zgarmas veb sahifalar
 - Dinamik – murojatga nisbatan shakllantiriladigan veb sahifalar

Veb sahifalar va texnologiyalar

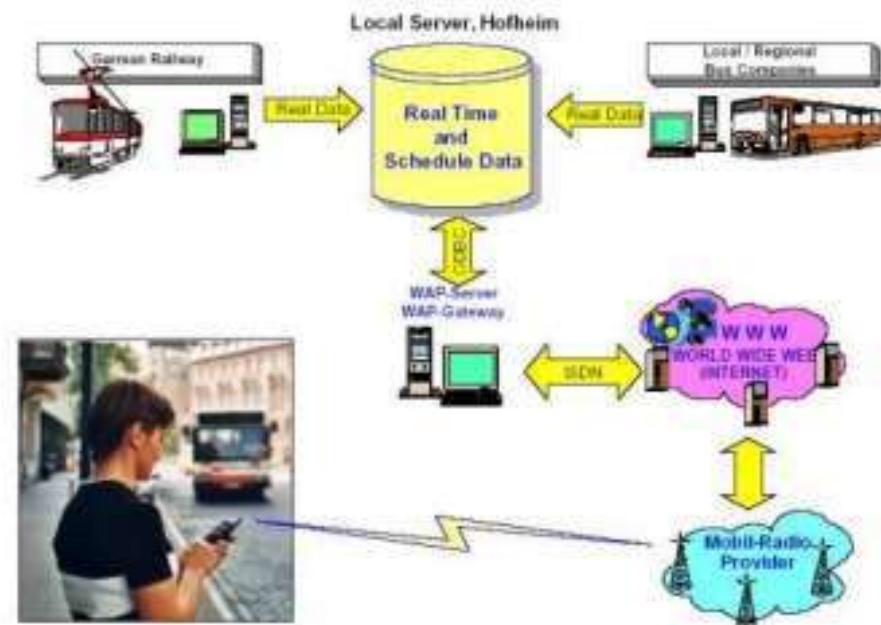
- **Statik veb saytlar**
 - HTML, CSS, Java va VB skript
- **Dinamik veb saytlar**
 - HTML, CSS, PHP, MySQL, Java script, AJAX
 - HTML, CSS, ASP, SQL Server, Java script

• Veb saytlar yaratish texnologiyalari

– MS FrontPage, Dreamviewer, HomeSite, Adobe Flash

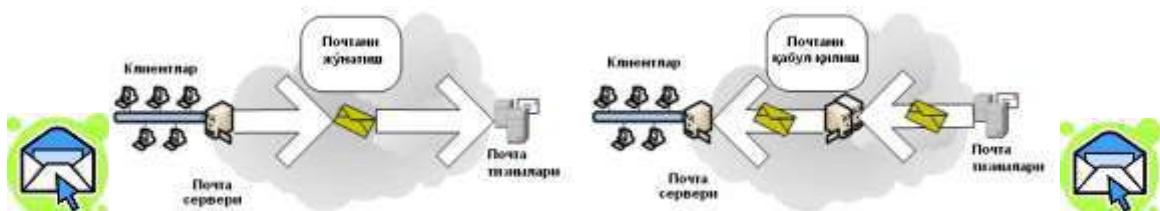
WAP texnologiyasi

- **WAP** (wireless application protocol) – mobil telefonlar va qurilmalar orqali Internet ma'lumotlarini uzatish protokoli.
- **WML** (Wireless Markup Language) – simsiz qurilmalar uchun ma'lumotlarni joylashtirish tili.
- **WAP** brauzer – WAP saytlarga mobil qurilmalar orqali murojat qilish dasturi.

2. Elektron pochta

- **Elektron pochta** - bu Internet tarmog'i orqali xabarlar almashish xizmati hisoblanib asosan ikkita komponent ishtirotida tashkil etiladi:
 - **Elektron pochta serveri** (SMTP, POP) - xabarlarni jo'natish va qabul qilishni ta'minlash
 - **Elektron pochta klienti** - xabarlarni yaratish, o'qish va javob qaytarish
- **Elektron pochta xizmati** quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:
 - Xabarlarni tezkor almashish (bir necha daqiqa)
 - Xabarlarga qo'shimcha ma'lumotlarni ilova qilish
 - Xabarlarga rasm va multimedia ma'lumotlarini joylashtirish

Elektron pochta xizmati va uning afzalliklari

- Internet-xalqaro tarmog'ining asosini Electronic mail (E-mail) - elektron pochta xizmati tashkil qiladi.
- Elektron pochta xuddi odatdag'i pochtadek bo'lib, faqat bunda xatni qog'ozga emas, balki kompyuter klaviaturasidan harf va so'zlarni terib, elektron signallarning ma'lum tartibdagi ko'rinishiga keltiradi.
- Elektron pochta maxsus dastur bo'lib, uning yordamida dunyoning ixtiyoriy joyidagi elektron manzilga xat, hujjat, ya'n'i ixtiyoriy faylni tezda (bir necha soniyalarda) jo'natish va qabul qilib olish mumkin.
- Bundan tashqari ma'lum talablar mavjud, ya'n'i bunda xat jo'natayotgan foydalanuvchi va qabul qilayotgan foydalanuvchi ham Internet tarmog'iga ulangan kompyuterga murojaat qilish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Elektron xabar uzatish ketma-ketligi

Xabar va pochta qutisi tushunchalari

- Xabar, umuman olganda, foydalanuvchi pochta orqali yuborishi kerak bo'lgan ma'lumot hisoblanib va oldindan boshqa dasturda tayyorlanadi, keyin elektron pochta orqali jo'natiladi
- Pochta qutisi – bu foydalanuvchi uchun elektron pochta xizmatini taqdim etuvchi kompyuterda qayd qilingan nomdir
- Ushbu nom kompyuter xotirasida papka ko'rinishida shakllantiriladi va u o'zida kiruvchi va chiquvchi xabarlarni vaqtinchalik saqlaydi.
- Elektron pochta manzili(info@company.com)

Elektron pochta manzili

Elektron pochta manzili: pochta qutisi nomi va pochta serveri manzilidan iborat bo'ladi

name@domain2.domain1
info@bimm.uz

Xabarlarni uzatish

- Tashkil qilingan elektron pochta orqali boshqa elektron manzilga xat jo'natish ketma-ketligini ko'rib chiqamiz:

- dastlab, **mail.ru** Web sahifasi ishga tushiriladi
- hosil bo'lgan ishchi oynaning **Imya** maydoniga foydalanuvchi elektron manzili va **Parol** maydoniga paroli kiritiladi
 - **Voyti** tugmachasi bosiladi
 - Xabarni uzatish uchun quyidagi ketma-ketlik bajarilishi lozim
 - **Komu** maydoniga xat jo'natilishi kerak bo'lgan elektron manzil
 - **Tema** maydoniga xat mavzusi
 - Xat mazmuni pastki bo'sh oynaga yoziladi
 - **Otpavit** tugmachasi bosiladi

Spam va spamlarning turlari

- «**Spam**» termini yangi mazmunda jonga teguvchi elektron tarqatmalar yoki pochta chiqindilari degan ma'noni anglatadi
- Spam quyidagi turlarga bo'linadi:
 - **Anonim**: barcha ko'pincha aynan yashirin yoki qalbakilashti-rilgan qayta aloqa manzili ko'rsatilgan avtomatik tarqatmalardan jabrlanadi.
 - **Ommaviy**: ushbu tarqatmalar aynan ommaviy va faqatgina shular spamerlar uchun haqiqiy biznes hamda foydalanuvchilar uchun haqiqiy muammo hisoblanadi.
 - **So'ralmagan**: imzolangan tarqatmalar va konferentsiyalar bizning tushunchamizga kirmasligi kerakligi yaqqol tushunarli. Har bir elektron pochta

xizmati o'zining foydalanuvchilariga spamdan himoyalanish vositalarini taklif qilishiadi.

Filtrlar va qora ro'yxat

- **Filtrlar** asosan pochta qutisiga kelayotgan xatlarning mavzusi, kimdan kelgan manzili asosida saralash va tartiblash funktsiyasini bajaradi.
- **Qora ro'yxat** esa xat yuboruvchi manzilni maxsus jurnalga kiritib bu manzildan boshqa xat olmaslik maqsadida ishlatiladi.

Milliy elektron pochta xizmatlari

- Hozirgi kunda milliy pochta xizmatlari ham ancha rivojlanib bormokda. • O'zbekistondagi har bir Internet provayder o'zining pochta serveri va xizmatiga ega bo'lib, asosan o'zining mijozlariga xizmat ko'rsatadi.
- **inbox.uz** ochiq pochta tizimi hisoblanadi va bu tizim orqali hohlovchi foydalanuvchilar xat va xabarlar jo'natib qabul qilishlari mumkin.

Xalqaro pochta xizmatlari

- Elektron pochta orqali ma'lumot yuborish uchun ikki usul keng tarqalgan:
 - bepul elektron pochta xizmati deb yuritilib, undan foydalanish uchun Internetda ma'lum bir Web sahifalari mavjuddir.
 - Bular **mail.ru, yahoo.com, mail.uz, gmail.com**
- Microsoft exchange dasturi. Bu dastur yordamida lokal hisoblash tarmog'i yoki alohida kompyuterda xalqaro pochta xizmatlari web sahifalarni chaqirmasdan xabarlarni to'g'ridan - to'g'ri kompyuterga yuklab olish yoki yuborish imkoniyatini beradi

Elektron pochtadan foydalanish va elektron xabarlarni almashish madaniyati

- Pochtangizni tez-tez o'qib turing
- Xatda albatta sarlavha ko'rsatish zarurdir
- Xatingizni oluvchini biling va hurmat qiling
- Xatni xatosiz yozing
- Xabarni kisqa yozing
- O'z xatingizni boshqa manzillarga ko'chirishlikdan saqlaning
- Kerak bo'lмаган taqdirda o'z xatingizda javob va so'rovlar yo'llamang
- So'rovlargaga to'liq javob bering

3. Forumlar

- **Veb-forum** - Internet tarmog'ida o'zaro muloqotni tashkil etish uchun mo'ljallangan veb-sayt sahifalari va uskunalari majmuasi.
- Qisqacha aytganda, forum bu veb-saytning tashrif buyuruvchilari muloqot o'rnatadigan maydonchasi.
 - Foydalanuvchi forum veb-saytiga tashrif buyurib, o'zini qiziqtirgan mavzuni o'rtaga tashlashi va veb-saytning boshqa tashrif buyuruvchilari bilan muhokama qilishlari mumkin.

Xalqaro internet forumlari

• Internet forumlari alohida yo'nalihlarga ixtisoslashgan yoki umumiy bo'lishi mumkin. Ixtisoslashgan forumlarda faqatgina mo'ljallangan sohaga oid mavzular muhokama qilinadi, umumiy forumlarda esa ixtiyoriy mavzuni o'rta ga tashlash mumkin.

• **Ixtisoslashgan Internet forumlar:**

- meditsina
- dasturlash texnologiyalari
- dizayn va moda
- kompyuter o'yinlari – transport vositalari
- va x.k.

Uforum.uz - milliy forumi

• **Uforum.uz** – milliy forum hisoblanib, bunda Respublikamizning axborot texnologiyalari, ta'lim, madaniyat, moliya, sog'liqni saqlash sohalarida hamda davlat sektori va elektron hukumat tuzilmasida ro'y berayotgan masalalar muhokamasini o'z ichiga oladi. Quyidagi rasmda milliy forumning ta'lim sohasiga oid mavzulari tasvirlangan.

Forumlarda ishtirok etish tartibi

- Forumdan ro'yxatdan o'tish. Forum qoidalariga va O'zbekiston Respublikasi qonunlariga rioya qilish shart;
- Forumdan ro'yxatdan o'tishda rasmiy shaxslar login uchun o'zlarining xaqiqiy ma'lumotlarini ism sharifi, shuningdek ish joyi va lavozim xam majburiy shartlarga kiradi;
 - Ma'lumotlarni kiritish bilan birga foydalanuvchi profil uchun avatar sifatida surat xam taqdim etishi lozim;
 - Ma'lumotlarini oshkor qilishni istamagan foydalanuvchilar esa o'zlari ma'qul deb topgan niklarni tanlashlari mumkin;
 - senzuraga oid so'zlashuv, xaqrarat, fleym, offtop, spam va reklama ta'qilanganadi;
 - Insonlar shaxsiyatiga tegadigan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga zid muhokamalar, resurslarga ishoratlar, fayllar va tasvirlar nashr qilish ta'qilanganadi;
 - O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq tarzda faoliyat olib bormaydigan saytlarga ishorat joylash yoki shunday ma'lumotlarga ega bo'lgan saytlardan ma'lumot joylash ta'qilanganadi.

Skayp tizimi

- **Skayp** – bu Internet orqali kompyuterlararo so'zlashuv aloqasini ta'minlab beruvchi tizimdir.
 - Skayp tizimi Internet orqali mobil va uy telefonlariga qo'ng'iroq qilish pullik xizmatlarini ham ko'rsatadi.
 - Bundan tashqari skayp tizimi yordamida chat sifatida matn xabarlarini yuborish, videoqo'ng'iroqlarni amalga oshirish hamda konferentsaloqani ham amalga oshirish mumkin. Video- qo'ng'iroqlarni amalga oshirishda veb kameradan foydalaniladi.

Meyl Agent dasturi

- **Mail.Ru Agent** - Mail.Ru kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan, Internet orqali tezkor xabarlarni almashish dasturi.
- **Mail.Ru Agent** dasturi quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:
 - tezkor xabarlarni almashish
 - Internet orqali telefon qurilmalari yordamida so'zlashish
 - video-qo'ng'iroqlarni amalga oshirish
 - tekin SMS xarablarni jo'natish
 - elektron pochta xabarlarini to'g'risida ogohlantirish

Google Talk dasturi

- **Google Talk** dasturi Google kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan tezkor real vaqt tizimida xabarlarni almashish dasturi hisoblanadi.
- Google Talk dasturi matn ko'rinishidagi xabarlarni almashish va tovushli so'zlashish imkoniyatini taqdim etadi.
 - Bundan tashqari Google Talk dasturi Gmail elektron pochta tizimining xizmatchi dasturi bo'lib, pochta qutisini boshqarish vazifasini ham bajaradi. Google Talk dasturidan foydalanish uchun albatta Gmail tizimida elektron pochta qutisiga ega bo'lish kerak.

ICQ – dasturi

- **ICQ** - hozirgi kunda eng ommabop bo'lган internet muloqot dasturi hisoblanadi. Bu dasturda xar bir foydalanuvchi shaxsiy raqamiga ega bo'ladi. Qidiruvni amalga oshiradigan vaqtda ham ICQ raqamidan foydalaniladi.
 - Foydalanuvchilar Internetga ulangan kompyuterda ushbu dasturni ishga tushiradi, shundan so'ng dastur avtomatik ravishda ICQ xizmati serveri bilan bog'lanadi. Bog'lanish amalga oshirilgandan so'ng xabarlar almashish mumkin.

4. Internet domen tizimi

Internet domen nomlari Internet manzillarida ishlatalib, ular mamlakat nomlarini, tashkilot va korxonalar faoliyatini anglatadi.

UZ - Uzbekistan

KG - Kyrgyzstan

KZ - Kazakhstan

RU - Russia

UA - Ukraine

UK - United Kingdom

US - United States

COM - Commercial

EDU - US Educational

GOV - Government

INT - International

MIL - US Military

NET - Network

ORG - Non-Profit Organization

www.gov.uz

O'zbekiston milliy Internet resurslari

- **www.uz** – milliy axborot qidiruv tizimi
- **mail.uz** – milliy elektron pochta xizmati
- **ziyonet.uz** – axborot ta'lim tarmog'i
- **uforum.uz** – muhokama veb portali
- **edu.uz** – O'zbekiston ta'lim portali
- **aci.uz** - O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi portalı
- **mtrk.uz** – milliy teleradiokompaniya veb sayti

5. Internetda ma'lumotlarni izlash

Internet tarmog'i juda tez sur'atda usib bormoqda, shuning uchun yuz milliardlab veb-sahifalar va yuz millionlab fayllar orasidan kerakli ma'lumotni topib olish qiyin muammo bo'lib qolmoqda. Internetda ma'lumotlarni izlashning uch asosiy usuli maqjud bulib, bular:

1. Veb sahifa manzili orqali. Bu usul qidiruvning eng tezkor usulidir, lekin bu usuldan faqat sahifa yoki faylning aniq manzilini bilgandagina foydalanish mumkin.

2. Gipermurojaatlar orqali harakatlanish. Bu usul nisbatan qulayroq izlash usuli hisoblanadi, agarki qidirilayotgan hujjat (yoki ma'lumot) ma'no jihatidan joriy sahifaga yaqinroq bo'lsa.

3. Qidiruv tizimlariga murojaat qilish. Gipermurojaatlar orqali izlashda internet tarmog'inining axborot muhitida uzoq va cheksiz bir sahifadan boshqasiga o'tib "sayohat" qilib yurish mumkin va dunyo bo'ylab ko'p millionlab veb sahifalar borligini e'tiborga olsak, kerakli ma'lumotni topish ehtimoli qanchalik kamligi anglash qiyin emas.

Bunday hollarda maxsus **qidiruv tizimlaridan** foydalaniladi.

Qidiruv serverlarining manzillari internetda ishlaydigan har bir foydalanuvchiga juda tanish.

Ular: yandex, google, rambler, yahoo, msn va boshqalar.

Qidiruv tizimlari – bu internetda izlash imkoniyatini beruvchi veb sayt.

Aksariyat qidiruv tizimlari butun jahon to'ridan (internetdan) ma'lumotlarni izlaydi, lekin ftp-serverlardan fayllar izlovchi, internet magazinlardan tovarlar izlovchi tizimlar ham mavjud.

Ishlash printsipiga qarab qidiruv tizimlari ikki turga bo'linadi:

- Qidiruv kataloglari;
- Qidiruv indekslari.

Qidiruv kataloglari tematik (mavzulashtirilgan) izlash uchun xizmat qiladi.

Bunday serverlarda axborotlar mavzular va qismmavzular bo'yicha strukturalanadi.

Internetda resurslar katalogi yoki internet-resurslari katalogi yoki qisqacha internet kataloglar saytlarning strukturalashgan qisqacha izohli ko'rsatgichlari (yo'llari) yig'indisidir.

Bir kategoriya tarkibidagi kataloglar saytlarning ommaviyligi (reytingi) bo'yicha tartiblanadi. Bunday internet kataloglariga misol tariqasida Aport saytini keltirishimiz mumkin.

Aport.ru — universal sayti bo'lib, Rossiya bozorlaridan tovarlar va narxlarni solishtirish uchun ishlab chiqilgan. Sayi foydalanuvchilarga butun dunyo bo'yicha internet-magazinlar xizmatlari va tlvarlarini qulay usulda izlash imkonini beradi.

Qulaylik yaratish uchun saytda tovarlarni narxi, ishlab chiqaruvchisi, shahar kabi kategoriylar bo'yicha izlashning ko'p funktsiyali mexanizmi yo'lga qo'yilgan.

Aport qidiruv tizimi tematik katalogi

Shuningdek saytda foydalanuvchilar tomonidan qoldirilgan fikr-mulohazalar orqali mahsulot haqida barcha ma'lumotlarni: unig asosiy kamchiligi va yutuqlari havida ham bilib olish mumkin.

Qidiruv indekslari alfavitli ko'rsatgich kabi ishlaydi. Klient serverga izlanayotgan axborotni tasniflovchi bir yoki bir necha so'zlar ketma-ketligini beradi va shu terminni o'zida mujassamlashtirgan veb sahifaga ko'rsatgich (yo'l) ni oladi.

Qidiruv indekslari avtomatik ravishda maxsus dastur yordamida internet sahifalarini skanerlaydi va ularni indek slab o'zining katta ma'lumotlar omboriga kiritadi.

<http://www.yandex.ru>

Yandeks – Rossiya qidiruv tizimi. Kompaniya sayti Yandex.ru 1997 yil 23 sentyabrda ish boshlagan. Kompaniyaning bosh ofisi Moskvada joylashgan. Shuningdek Sankt-Peterburgda, Yekaterinburgda, Odessada va Kievda ham kompaniyaning ofislari bor. Yandeks so'zi “Ya” va “index” so'zlaridan olingan “Ya” rus tili kishilik olmoshi, ingliz tilidagi “I” so'zi bilan mos tushadi. Bu nomni Yandeksning asoschilaridan biri bo'lgan Ilya Segalovich yo'lab topgan.

Yandeks qidirushi hujjatlarni (axborotlarni) rus tili, ukrain tili, belorus tili, rumin tili, ingliz tili, nemis tili va faransuz tillari bo'yicha izlash imkonini beradi va Yandeks rus va ingliz morfologiysi bo'yicha so'zlarni tekshiradi. Yandeksning

farqli jihat shundaki, unda qidiruv so'rovini aniq sozlash mumkin. Bu qulay so'rovlari tili orqali amalga oshiriladi.

Yandex har bir sahifasida 10 tadan qidiruv natijalarini aks ettiradi, lekin bu miqdorni uning sozlamalariga kirib 20, 30 va 50 tagacha oshirish mumkin.

<http://www.google.ru/>

Internetda qidiruv mashinalari lideri hisoblanadi, google jahon bozorining 70% ini egallaydi. Bugungi kunda u har kuni 50 million qidiruv so'rovlari ro'yxatdan o'tkazib, 8 milliard veb sahifalarni indekslamoqda. Google 115 xil tilda axborotlarni izlaydi.

Uning nomlanishi inglizcha "Googol" so'zidan olingan bo'lib 100 ta noli bor birlikni anglatadi va uni Miltonom Sirottoy kiritgan. u termin kompaniyaga internetda katta hajmdagi axborotlarni qamrab olish ma'nosini bildiradi.

Google interfeysi ancha murakkab so'rovlari tilini o'z ichiga oladi va izlashda alohida domen, til, fayl turi va boshqa parametrlar bo'yicha cheklovlari qo'yish imkoniyatini beradi.

<http://www.rambler.ru>

Rambler Media Group – internet xoldingi qidiruv tizimi, rus internet resurslari klassifikatorlari reytingi, axborot portali kabi servislarni o'z ichiga oladi. Rambler 1996 yilda tashkil topgan. Rambler qidiruv tizimi rus, ingliz va ukrain tillarini tushunadi va farqlaydi.

<http://www.yahoo.com/>

Yahoo — amerika kompaniyasi bo'lib, ommaviyligi bo'yicha dunyoda ikkinchi o'rinda turuvchi qidiruv tizimi hisoblanadi. Shuningdek u Yahoo! Directory internet-portaliga birlashtirilgan qator xizmatlarni ham amalga oshiradi. Portal o'zida ommabop xizmatlardan Yahoo! Mail pochtasini mujassamlashtirgan. 2004 yilda AJAX texnologiyasiga asoslangan yangi pochta interfeysi ishga tushirildi.

Kompaniya Stenford universiteti magistrantlarii Devidom Faylo (ingl. David Filo) va Djerri Yangom (ingl. Jerry Yang) lar tomonida 1994 yilning yanvar oyida asos solingan. 1995 yil 2 martda u korporatsiyaga aylandi. Kompaniyaning bosh ofisi AQSh Kaliforniya shtatidagi Sanniveyl (ingl. Sunnyvale) shahrida joylashgan.

Qidiruv tizimlarining so'rovlar tili

So'rovlar tili yordamida ma'lum bir qoidalalar orqali formallashtirilgan kalitli so'zlar guruhi qidiruv serverlariga so'rovlar deb ataladi. So'rovlar tili turli qidiruv serverlaridi bir-biriga juda yaqin bo'ladi. **Yandex** qidiruv tizimi misolida so'rovlarni tashkillashtirish qoidalari bilan tanishamiz.

Operator sintaksi	Operator ma'nosi	So'rovga misol
probel yoki &	Mantiqiy VA (gap orasida)	Davolovchi mashqlar
&&	Mantiqiy VA (hujjatlar orasida)	retseptlar && (dori darmon)
	Mantiqiy YoKI	foto fotografiya tasvir fototasvir
+	Topilgpn hujjatda so'zning albatta bo'lishi	+bo'lmoq yoki +bo'lgan
()	So'zlarni guruhlash	(texnologiya tayyorlash) (xomashyo maxsulot)
~	Binar operator VA EMAS (gaporasida)	banklar ~ qonunlar
~~ yoki	Binar operator VA EMAS (hujjatlar orasida)	Shahar bo'ylab gid ~~ (agentlik sayohat)
/(n m)	So'zlar oralig'i (minus (-) - orqaga, plus (+) - oldinga)	kofe /2 tashuvchilar musiqiy /(-2 4) ta'lif vakansiyalar ~ /+1 talabalar
'''	Frazalarni izlash	"qizil shapkacha" Ekvivalent: qizil /+1 shapkacha
&&/(n m)	Gaplar oralig'i (minus (-) - orqaga, plus (+) - oldinga)	bank && /1 moliya

Eng yaxshi natijaga erishish uchun bir necha oddiy qoidalarni unutmaslik kerak:

1. Faqat bitta kalit so'zdan tashkil topgan so'rov yozmaslik. Kalit so'z bitta bo'lsa, so'rov natijasida olingan millionlab internet sahifalari ro'yxati ichidan keraklisini ajratib olishning o'zi yana bir muammo bo'lishi mumkin.
2. Kalitli so'zlarni bosh harflar bilan yozmaslik. Chunki bunday hollarda kichik harflar bilan yozilgan ma'lumotlar qoldirilib ketilishi mumkin.
3. Agar qidiruv nihoyasida birorta ham natijasida olinmasa, kalit so'zlarda orfografik xatolar yo'qligini tekshiring.

Rasmlarni qidirish. Rasmlar ma'lumotlarning grafik yoki tasvir ko'rinishi hisoblanadi. Internet tarmog'ida grafik ma'lumotlarning ko'plab turlari uchraydi,

ya'ni: chizma (vektor), foto (rastr), harakatlanuvchi (animatsiya) hamda siqilgan rasmlar. Bunday grafik ma'lumotlar tarkibida matnli axborot mavjud bo'lmaydi. Shundan ko'rinish turibdiki, demak rasm ko'rinishidagi ma'lumotlar ustida faqatgina uning nomi yoki turi bo'yicha qidiruv olib borish mumkin. Ko'pgina internet qidiruv tizimlari grafik yoki tasvir ko'rinishidagi ma'lumotlarni qidirish uchun alohida bo'limga ega bo'lib, bu bo'lim orqali ixtiyoriy turdag'i rasmlarni ularning nomlari bo'yicha qidiruvni amalga oshirish mumkin. Masalan:

Musiqalarni va filmlarni qidirish. Internet tamog'ida matnli yoki rasm ko'rinishidagi ma'lumotlardan tashqari musiqa va video ma'lumotlarning ham ko'plab manbalari mavjud. Internet tarmog'i orqali har bir foydalanuvchi musiqa eshitishi, radio tinglashi, teledasturlar yoki videofilmlarni tomosha qilishi mumkin. Internet orqali radioeshittirish va teledasturlar namoyishi ma'lum, ushbu turdag'i xizmatlarni taqdim etuvchi tizimlar (serverlar) tomonidan amalga oshiriladi. Internet orqali radio tinglash yoki teleko'rsatuvni tomosha qilish uchun ushbu tizimga bog'lanishni o'zi kifoyadir.

Ammo musiqa va filmlar Internet tarmog'iga ulangan kompyuterlarda alohida material ko'rinishida saqlanadi. Ularni tinglash, tomosha qilish yoki kompyuterga ko'chirib olish uchun avvalo kerakligini qidirib topish zarur.

Musiqa va video materiallari ustida ham grafik (rasm) materiallar kabi uning nomi yoki izohi bo'yicha qidiruv olib borish mumkin. Bunda musiqa va filmlarni qidirib topish uchun qidiruv tizimi maydoniga materialning nomi yoki uning izohiga taaluqli biror jumla kiritiladi va qidiruv tizimi ishga tushiriladi. Shundan so'ng qidiruv tizimi tomonidan kiritilgan jumлага mos keluvchi musiqa va video materiallar joylashgan veb-saytlarning ro'yhati shakllantiriladi. Ro'yxatdagi veb-saytlar foydalanuvchi tomonidan birin – ketin ko'rib chiqiladi va kerakli materiallar kompyuterga saqlab olinadi.

Ixtisoslashgan axborot qidiruv tizimlari

Ixtisoslashgan axborot qidiruv tizimlari. Internet tarmog'ida ma'lum sohada ishlaydigan ixtisoslashgan qidiruv tizimlari ham mavjud.

Bulardan eng ommaboplari:

"KtoTam" – insonlar to'g'risidagi axborotlarni qidirishga mo'ljallangan yangi turdag'i axborot-qidiruv tizimi. Bunda insonlarni ismi, sharifi, familiyasi, kasbi, lavozimi va unvoni hamda tashkilot va boshqa insonlar orqali topish mumkin.

"Tagoo" – musiqlarni qidirishga mo'ljallangan qidiruv tizimi. Boshqa qidiruv tizimlariga nisbatan ushbu tizim o'zining kengaytirilgan musiqa bazasidan va boshqa saytlarning mp3 ressurslaridan qidirib ularning ro'yxatini shakllantiradi. So'rovda musiqa nomini, uning ijrochisini hamda albom nomlarini ham kiritish mumkin.

"Truveo" – Internetning turli resurslaridagi videomateriallarni qidirishga ixtisoslashgan axborot – qidiruv tizimi. Bu tizim orqali on-layn video hamda teledasturlar namoyishlarini ham qidirib topish mumkin.

"Kinopoisk" – filmlar to'g'risidagi axborotlarni qidirish tizimi. Qidiruv vaqtida filmning nomi, chiqqan yili, janri, ishlab chiqqan davlat nomi, kompaniya

nomi, akterlar ismlari hamda rejisserlar va stsenariy mualliflari ism shariflaridan ham foydalanish mumkin.

“**Ebdb**” – elektron kutubxonalardan kitoblarni qidirishga ixtisoslashgan axborot-qidiruv tizimi. Ushbu saytning ma'lumotlar bazasida elektron ko'rinishda tarqatiladigan adabiyotlarning ko'plab mashhurlari to'plangan.

Qidiruv natijalari kitob nomlari bo'yicha guruhanadi.

“**Ulov-Umov**” – rezyume va vakant joylarni qidirish tizimi. Bunda qidiruv jarayonida karera va ishga bag'ishlangan hamda ijtimoiy tarmoq va boshqa saytlar vakansiyalari tekshiriladi va ro'yxati shakllantiriladi.

Milliy axborot-qidiruv tizimi

WWW.UZ – bu barcha foydalanuvchilar uchun yurtimizning Internet tarmog'idagi milliy segmenti axborotlaridan qulay tarzda foydalanish imkoniyatini beruvchi tizimdir. Milliy axborot-qidiruv tizimini rivojlantirish ishlari axborot va kompyuter texnologiyalarini rivojlantirish va joriy etish UZINFOCOM Markazi tomonidan olib boriladi. Milliy axborotqidiruv tizimining asosiy hususiyatlaridan biri uning ko'p tilli axborot qidirushi (ruscha, o'zbekcha) va boshqa milliy axborot tizimlari va ma'lumot omborlari bilan o'zaro ishlay olishidadir.

WWW.UZ Internet tarmog'i foydalanuvchilariga milliy segmentda joylashgan veb-saytlar bo'yicha qidiruv xizmatini taqdim etadi va qidiruvni vebsayt manzili va ichki ma'lumotlari bo'yicha olib borishi mumkin. Bu esa foydalanuvchiga kerakli bo'lgan axborotni samarali qidirish va topish imkoniyatini beradi.

Bundan tashqari Shu WWW.UZ qidiruv tizimi Internet resurslari (vebsaytlari) katalogini va veb-saytlar reytingi yuritadi, saytlar bo'yicha jamlangan statistik ma'lumotlarni to'playdi hamda axborot texnologiyaari sohasidagi yangiliklar va maqolalarni yoritib boradi.

WWW.UZ “Katalog” bo'limi – Internet tarmog'ida ochiq holda joylashgan, O'zbekiston Respublikasiga aloqador bo'lgan, ro'yxatga olingan, izohlari keltirilgan va katalog mavzulari bo'yicha saralangan veb-saytlar to'plami.

WWW.UZ katalogi foydalanuvchilari o'zlariga kerak bo'lgan saytni mavzular bo'yicha (Iqtisod, OAV, Madaniyat va boshqalar) qidirish orqali tezroq topishlari mumkin. Katalog har kuni qidiruv tizimining faol foydalanuvchilari tomonidan yangi saytlar bilan boyitib boriladi.

Shu bilan birga WWW.UZning har bir foydalanuvchisi “Top-reyting” bo'limiga kirib, barcha ro'yxatga olingan saytlar reytingini ko'rishi, “Jamlangan statistika” bo'limida esa ularning statistikasi bilan tanishib chiqishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalı (keyingi o'rnlarda Yagona portal deb ataladi) Internet tarmog'ida O'zbekiston Respublikasining Hukumat portali doirasida, shu jumladan «bir darcha» rejimida faoliyat ko'rsatadi. Yagona portal orqali interaktiv davlat xizmatlari ko'rsatish ushbu O'zbekiston Respublikasi Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalı to'g'risida Nizomga muvofiq ro'yxatga olish va avtorizatsiya qilish jarayonlaridan o'tgan arizachilar uchun amalga oshiriladi.

<https://my.gov.uz> Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalining umumiyo ko'rinishi

6. Portallar

Yagona portal davlat organlari tomonidan ko'rsatiladigan, shu jumladan pulli asosda ko'rsatiladigan interaktiv davlat xizmatharidan erkin foydalanishning yagona nuqtasi hisoblanadi. Yagona portalning asosiy vazifalari foydalanuvchilarga davlat organlariga to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilish uchun imkoniyat berish; foydalanuvchilarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi boshqa loyihalar bilan integratsiyalash hisoblanadi.

Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalidan foydalanish bo'yicha video yo'riqnomani qo'yida ko'rsatilgan xavola orqali tanishib o'rganib chiqish tavsiya etiladi.

<https://my.gov.uz/uz/page/videoinstruction.html>

O'zbekiston Respublikasi ochiq ma'lumotlar portalı (<http://data.gov.uz/>)

Hozirgi kunda davlat organlarida foydalanashuvchilarni qiziqtirishi mumkin bo'lgan ulkan axborot resurslari massivlari shakllangan. Davlat organlarining ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan axborotlarini ochiq ma'lumotlar sifatida e'lon qilinishi ochiq davlat boshqaruvining asosidir.

Ochiq ma'lumotlarning e'lon qilinishi va ulardan foydalana olish imkoniyatining yaratilishi tufayli davlat organlari faoliyatining shaffofligi, jamoat nazoratini amalga oshirish imkon, shuningdek jismoniy shaxslar va tadbirkorlar uchun yangi xizmatlar yaratilishi ta'minlanadi.

Davlat organlari faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlar va axborotlarni ochiq ma'lumotlar ko'rinishida e'lon qilinishi ulardan turli axborot resurslarini shakllantirishda manbaa sifatida va axborot tizimlarini, shuningdek, ham davlat organlari, ham tadbirkorlik sub'ektlari uchun xizmat va ilovalar yaratishda foydalanish mumkin.

Internet tarmog'ida keyinchalik ochiq ma'lumotlar uchun "yagona nuqta" vazifasini bajaruvchi O'zbekiston Respublikasi ochiq ma'lumotlar portali ishga

tushirilgan bo'lib, uning asosiy maqsadi qayta ishlash va tahlil qilish uchun mos formatlarda davlat organlari faoliyati to'g'risida ma'lumotlarni taqdim etishdan iborat. Portal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015-yil 7-avgustda qabul qilingan 232-son qarori asosida faoliyat yuritadi.

O'zbekiston Respublikasi ochiq ma'lumotlar portalining umumiyo'k ko'rinishi

O'zbekiston Respublikasi ochiq ma'lumotlar portalining ayrim bo'limlarining ko'rinishi

O'zbekiston Respublikasi ochiq ma'lumotlar portalining ta'lim bo'limi. Ushbu bo'limda O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasidagi ma'lumotlar taqdim etilgan.

TA'LIMDA PORTAL TEXNOLOGIYALARI

Ta'lim tizimini isloh qilishning muhim yo'nalishlaridan biri axborotkommunikatsiya texnologiyalari bilan o'quv jarayonini tizimi integratsiyalash hisoblanadi. Bunda o'quv jarayonini tashkil etish va uning mazmunini tubdan yangilash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari muhitida o'qituvchining pedagogik faoliyati va talabaning ta'lim olish jarayonini tashkil etish strategik masala sifatida namoyon bo'ladi.

Ilmiy-texnik taraqqiyotning rivojlanayotgan bosqichida axborotlarning keskin ko'payib borayotganligi va ulardan o'qitish jarayonida foydalanish uchun vaqtning chegaralanganligi ta'lismi tizimiga yangi texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Ta'lismazmunini takomillashtirishning yo'naliшlaridan biri ta'lismoluvchilar uchun mustaqil ta'lism olish imkoniyatlari, ta'lismning axborot manbalarini shakllantirish va rivojlantirish uchun zarur sharoitlarni yaratishdan iboratdir. Ta'lism-tarbiya jarayonlarining asosini yuqori sifatli va yuqori texnologiyali muhit tashkil etadi. Uning yaratilishi va rivojlanishi texnik jihatdan murakkab sanalsada, ammo bunday muhit ta'lismi tizimini takomillashtirishga, ta'linda axborot texnologiyalarini tub ma'noda joriy etishga xizmat qiladi.

Zamonaviy axborot texnologiyalari talabalar uchun ma'lumotlarni yetkazish, saqlash, qidirish kabi jarayonlarda katta imkoniyatga ega. Hozirda ta'lismuassasalarida elektron shaklda ko'plab axborot-ta'lism resurslari yaratilgan.

Ta'lism-tarbiya jarayonlarini axborotlashtirishni rivojlantirish yo'naliш turli ta'lism axborot resurslarining birlashtirilishi orqali axborot-ta'lism muhitlarini yaratish bilan bevosita bog'liq. Bunday muhitni tashkil etishda, avvalom bor, ta'lismuassasalarida axborotlashtirishni tashkil etish, ya'ni barcha o'quv, ma'muriy va xo'jalik xizmatlarni, kutubxona va boshqaruv (rektorat, dekanat, o'quv bo'limi va boshq.) bo'limlarini yagona tarmoqqa birlashtirish, ularni INTERNET tizimiga chiqish imkoniyatlarini yaratish, ta'lismuassasida o'quv jarayonini nazorat qilish, hujjatlar elektron almanishuvini tashkil etish, axborot texnologiyalari negizida maxsus o'quv- metodik majmualarni yaratish orqali talabalarning mustaqil ta'lismfaoliyatini tashkil etish kabi vazifalarni amalga oshirish zarur bo'ladi.

Hozirda bunday vazifalarni bajarishda portal texnologiyalarini yaratish orqali axborot-ta'lism resurslaridan foydalanishni tashkil etish mumkin.

Ta'lismuassasining yagona axborot-ta'lism muhitini rivojlantirishning muhim yo'naliш sifatida o'quv jarayonida axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish hisoblanadi. Axborotlarni tizimlashtirish axborot-ta'lism resurslaridan foydalanishni yengillashtiradi. Axborot- ta'lism portallarining yaratilishi axborotlarni mantiqiy tartiblash va tizimlashtirishga yordam beradi.

Axborot-ta'lism portallarini yaratish va uni rivojlantirishda tizimli yondashuv zarur hisoblanadi. Chunki portal texnologiyalari asosida ta'lism muhitini yaratishda tahliliy tayyorgarlikning yaxshi darajada bo'lishi, mazmunning maqsadga muvofiqligi, axborotlarning tizimlashtirishini ta'minlash muhim sanaladi.

Portal – bu foydalanuvchiga axborotlarni oddiy navigatsiya va keng ko'lamli qulay interfeys orqali yetkazish uchun turli axborot resurslarini birlashtiruvchi tarmoq telekommunikatsiya tuguni hisoblanadi. Bundan kelib chiqib portallarga quyidagi talablarni qo'yish mumkin:

- ko'p sonli foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatishi;
- axborotlar ko'laming kengligi;
- asosiy tarmoq formatlarni qo'llashi;
- oson va samarali qidirish tizimini joriy etishi;
- axborot resurslarining integratsiyasi;
- axborot xavfsizligini ta'minlashi;
- axborotlarni tabaqa lashtirishi;

- bilimlarni boshqarish-tahlil etishi.

Portallarning ko'rsatkichi unda mujassamlashgan axborotlarning ko'lami, ya'ni axborot resurslari hajmi bilan aniqlanadi.

Har qanday portalning maqsadi – foydalanuvchiga unga zarur axborotlarni qisqa vaqtda va turli interfeyslar orasidagi o'tishlarni ortiqcha hattiharakatlarsiz taqdim etishdan iborat bo'ladi.

Portalning foydalanuvchi interfeysi unda joylashtirilgan resurslarning tarkibini ko'rgazmali namoyish etishi, bir bo'limdan boshqa sahifalarga mantiqiy va tezkor o'tishni ta'minlashi lozim.

Taqdim etilayotgan axborot-ta'lim resurslari mustaqil ta'lim uchun topshiriklarni, o'zlashtirilgan bilimlarni tekshirish uchun test sinovlarini, ijodiy tafakkurni rivojlanтирishga qaratilgan topshiriqlarni, bilimlarni mustahkamlashga qaratilgan mashqlarni o'zida mujassamlashtirgan bo'ladi.

Portal uchun multimedia materialllarini tanlashda ularning axborotmazmuni, tuzilma tarkibi, uzviyligi va axborotlarni taqdim etish shakllariga e'tibor qaratish kerak. Multimedia materiallari axborotlarni oson o'zlashtirish uchun xizmat qilishi: ularning mazmunini ochib berishi, ya'ni axborotlarning mustaqil manbai sifatida foydalanish imkonini berishi lozim.

Texnologik jihatdan axborot-ta'lim portallariga quyidagi talablar qo'yiladi:

- ilovalarni bajarish;
- hamkorlikdagi faoliyatni ta'minlash;
- o'zida mavjud resurslarni boshqarish;
- foydalanuvchilarni boshqarish;
- nazorat olib borish;
- bilimlarni boshqarish;
- kommunikatsiyani ta'minlash;
- qidiruvni ta'minlash;
- barcha resurslarni ruxsat etilmagan kirishlardan himoyalashi, ya'ni axborot xavfsizligini ta'minlash, tizimga ruxsat berish, ya'ni qayddan o'tishni tashkil etishi zarur.

Bilim sohalari yoki fanlar bo'yicha axborot-ta'lim portali faqat ta'lim muassasalari bilan chegaralanib qolmaydi. An'anaviy va elektron shakldagi o'quv materiallari yagona ta'lim muhitining tarkibiy qismi sifatida bir- birlarini to'ldirishi muhimdir. Yangi axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalanish ayrim pedagogik muammolarni yechishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Axborot-ta'lim portallarini fan-ta'lim-ishlab chiqarishning samarali integratsiyasini ta'minlovchi, uning rivojlanishini, ilmiy-pedagogik salohiyatdan samarali foydalanishni tashkil etish sharoitini yaratuvchi sifatida qarash mumkin. U ta'lim muassasalarning bitiruvchilariga ehtiyojlari bo'lgan buyurtmachilar uchun ham foydalidir. Portal bitiruvchilar bo'yicha axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Qolaversa, ta'lim xizmatlarini taqdim etuvchilar va uning iste'molchilari bilan yangi shakldagi o'zaro aloqani yo'lga qo'yadi.

Bunday portalni yaratish, uni rivojlanтирish uchun, avvalo, ta'lim muassasalarini kompyuterlashtirishni takomillashtirish, telekommunikatsiya

tarmoqlarini yanada rivojlantirish, axborotlarni tizimlashtirish va ularni portalda joylashtirish talab etiladi. Shu bilan bir qatorda, pedagogik kadrlarni yangi axborot texnologiyalaridan ta'lim tizimida foydalanish bo'yicha malakalarini shakllantirish, ularni muntazam tarzda oshirib borishni rivojlantirish muhimdir. Yagona axborot-ta'lim muhitini rivojlantirishning muhim sharti portalning o'quv-metodik ta'minotini rivojlantirish, elektron o'quv nashrlarni yaratishni takomillashtirish sanaladi.

Axborotlashtirish jarayonini samarali rivojlanishini ta'minlash uchun axborot infratuzilmasini mukammal shakllantirishga e'tibor qaratmoq zarur bo'ladi.

Internet resurslaridan ta'lim jarayonida foydalanish O'quv jarayonlarida Web-saytlardan foydalanishning ko'pgina yutuqlari mavjud. Shu bois bunday saytlarni yaratish va mazmunan yangilab borish ta'lim muassasasi faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan o'quv muassasalari uchun bag'ishlangan saytlarni yaratish har bir ta'lim muassasasi oldida turgan birlamchi vazifalar qatoriga kiradi. Bunday saytlarni yararish uni o'rganish mobaynida internet tizimi bilan bog'liq omillarni hisobga olish lozim. Bunday omillar sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- Dunyo bo'yicha internet xizmati imkoniyatlarining kengligi;
- Veb-saytlar xizmatidan foydalanishning oddiyligi;
- Web-teknologiyalarni tarqatishdagi qulaylik;
- real vaqt masshtabida axborotlarga bo'lgan talablar;
- muassasa va xususiy shaxslarning o'zlari to'g'risidagi axborotlarni internetga joylashtirishga intilishi;
- tarmoq ma'lumotlar bazasida global mashstabdagi ixtiyoriy ma'lumotlarni to'plash.

Bugungi kunda internetga joylashtirilgan Web - saytlarning quyidagi turlari mavjud:

1. Reklama sayti-ixtiyoriy reklama singari internet informatsion muxitidagi aniq mahsulot va xizmat yoki brendni reklama qilish uchun xizmat qiladi. Katta miqdordagi grafik element va multimedia vositalari (Flash) sahifalarida qo'llanilishi bilan farqlanadi.

2. Informatsion sayt-mijozlarning virtual uyushmasini tuzish to'g'risidagi qarorni qabul qilishda "informatsion to'siq" ni olib tashlash uchun tashrif buyuruvchilarni mahsulot va xizmat turlari to'g'risidagi ma'lumotlar bilan to'la-to'kis boxabar etish uchun xizmat qiladi. Saxifalar tashqi ko'rinishining ko'rakmili (ixchamligi) bilan ajratib turadi, chunki bu Web107 saytdagi barcha elementlar kerakligi axborotlarni tez va qulay usulda qidirib topit uchun xizmat qiladi.

3. Biznes-sayt-kompaniyaning alohida tashqi biznes-jarayonlarni tashkil qilish uchun xizmat qiladi, (masalan, ta'minotchi va dilerlarning ombordagi mahsulotlar; mahsulot yoki xizmatlarga ega bo'lishdagi buyurtmalari, xizmatchi va dilerlarni o'qitish; suhbatlar olib borish jarayonlari to'g'risida).

Biznesjarayonlarni tashkil etish uchun dasturiy modullar (internet-ilova) mavjudligi bilan farqlanadi.

4. Korporativ portal kompaniya ichki va tashqi biznes- jarayonlarining servislarini o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, korporativ portal tarkibiga

kompaniyaning turli xil bo'limlari o'rtasida axborot almashuvi, buxgalteriya ilovalari, ombor, kadrlar bo'limi, statistik va analitik axborotlar, spravochnik, o'quv axborotlari; ta'minotlar, dilerlar, iste'molchilar bilan ishlash uchun avtomatlashtirilgan vositalar va b.q. kiradi.

Biznes-jarayonlarni tashkil etish uchun internet- ilova, kompaniya (buxgalteriyasi, ombor, rejalashtiruvchilar va b.q.) da foydalaniladigan amaliy dasturlarga kirish uchun interfeyslar mavjudligi bilan farklanadi.

5. Ta'lim va tarbiyaga bag'ishlangan saytlar. Bunday saytlar asosan ta'lim muassasasi xaqida ma'lumotlar keng ommaga tanishtirish, ta'lim muassasasida faoliyat olib boruvchilar hamda o'quvchilarni ta'lim muassasasi bilan doimiy aloqasini ta'minlab turish maqsadida yaratiladi. Shuningdek ta'lim va tarbiyaga bag'ishlangan bir necha saytlar mazmunan va mantiqan birlashtirilib ta'limiy portalni tashkil qilishi mumkin.

Yuqoridagidan kelib chiqib xulosa qilish mumkinki, o'quv muassasalarida faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilar ayniqla, informatika o'qituvchilari hamda o'quv muassasasi o'quvchilari orasida qiziqishi katta bo'lgan o'quvchilar birgalikda ushbu o'quv muassasasining saytini yaratish, mazmunini yangilab borishda muhim ishtirokchilar hisoblanadilar.

O'quv muassasasi uchun yaratilgan saytlarning ahamiyati Internet texnologiyalarining imkoniyatlari kengligi va sodda ekanligi internetdan foydalanuvchilarning daqiqa sayin ortib borishiga olib kelmoqda. Bu foydalanuvchilar orasida ko'pchilik qismini albatta, talabalar, o'quvchilar, ilmiy izlanish bilan band bo'lgan xodimlar tashkil qiladi. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, ta'lim jarayonida Internet texnologiyalaridan, xususan o'quv muassasalariga bag'ishlangan veb - saytlardan foydalanish ta'lim sifati va samaradorligini sezilarli darajada yuqori bosqichga olib chiqishga yordam beradi.

Yangi axborot texnologiyalar vositalari takomillashib va rivojlanib borayotgan hozirgi sharoitda o'quv muassasasida tahsil olayotgan o'quvchi yoshlarning (umuman har qanday sohada faoliyat ko'rsatuvchilarning) zarur axborotlarni Internet tizimidan mustaqil ravishda topa olishi, ular duch keladigan mavjud mutaxassisligiga oid muammolarni to'la va to'g'ri hal qila olishidagi muhim sharoitlardan biriga aylanib bormoqda.

Ta'lim jarayonida Internet saytlaridan foydalanish imkoniyatlarini, uning samaradorligini aniklashda avval Internet hizmatining turlari va ularning harakterini aniqlab olish nihoyatda muhimdir. Aynan ana shu aniqlangan ma'lumotlar Internet tarmog'ida ishlashning tashkiliy jihatdan shakli va usullarini ajratib olishga yordam beradi. Klassifikatsiyalashga asos qilib internetning ishslash uslubini olish mumkin. Bu holda Internet server xizmatlarini ikkiga: axborotli va kommunikatsion xizmat turlariga ajratish kerak.

Axborotli xizmatga WWW (ma'lumotlar majmuasi) va G'TR (dasturlar majmuasi) lar kiritiladi.

Kommunikatsion xizmatni esa ikkiga: bevosita (PC, chat) va bilvosita muloqot (elektron pochta, forum, telekonferensiya) turlariga ajratish mumkin.

Internetdagagi barcha "o' .uv muassasa uchun yaratilgan sayt" larni o'z navbatida bir necha turga ajratish mumkin:

- o'rgatuvchi internet manbalari;
- maslahat beruvchi internet manbalari;
- axborotli internet manbalari;
- baholovchi internet manbalari;
- taqdimotli internet manbalari;

Quyida ularning har biriga alohida to'xtalib o'tamiz.

O'rgatuvchi internet manbalariga masofaviy ta'lim, virtual maktablar, laboratoriylar va veb sinflarni misol sifatida keltirish mumkin.

Maslahat beruvchi internet manbalariga turli telekonferentsiyalar, virtual pedagogik kengashlar, virtual uslubiy, birlashmalar muammoviy kengashlar, virtual kafelar va hokazolarni misol keltirish mumkin.

Axborotli internet manbalariga elektron o'quv qo'llanmalar, ma'lumotnomalar, elektron kutubxonalar, lug'atlar, kataloglar, virtual muzeylarni keltirish mumkin.

Baholovchi internet manbalarga teletesting, masofaviy konkurslar, turli viktorinalar, olimpiadalarni misol keltirish mumkin.

Taqdimotli internet manbalariga ta'lim muassasalarining ta'lim yo'nalishlari haqida atroflicha ma'lumotlar yoritilgan alohida sahifalarni keltirish mumkin.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlar yordamida o'qituvchilar ta'lim oluvchilarga masofadan turgan holda bilim olishlariga imkon yaratadilar. O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlar ayniqsa o'qitish joylariga qatnashi qiyin bo'lgan ta'lim oluvchilarga qulaydir. Bularidan tashqari ta'lim oluvchilar axborot texnologiyalari bilan ishlash madaniyati, ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardan dars jarayonida foydalanish juda katta imkoniyatlар yaratadi.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlar yordamida o'qitish, o'quv jarayonini a'nnaviy tashkil etishning asosiy shakllarini o'z ichiga oladi.

Ma'ruza, seminar va amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya amaliyoti, nazorat tizimi, tinglovchilarning ilmiy tadqiqot va mustaqil ishlari shular jumlasidandir. O'quv jarayonini tashkil etishning ushbu barcha shakllari amaliyotda tinglovchilarni mustaqil bilish faoliyati turli axborot manbalari bilan osongina birlashtirishni, kurs olib borayotgan o'qituvchi yoki tyutor bilan tezkor va tizimli aloqa qilish hamda tinglovchilarning guruh bo'lib ishlarni amalga oshirish imkoniyatini beradi.

O'quv jarayonida o'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardan foydalanish o'qituvchilarga:

- internet tarmog'i yordamida u yoki bu o'quv fanlardan to'plangan tajriba va uslublarni boshqa kasbdoshlari bilan almashish;
- bir vaqtning o'zida turli toifadagi talabalar uchun har xil o'qitish uslublarini amalga oshirish orqali o'quv jarayonini individuallashtirish;
- o'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardagi nazorat topshiriqlaridan mashq sifatida foydalanish natijasida talabalarda fan bo'yicha egallangan bilimlarni ko'nikma va malaka darajasiga yetkazish;
- qo'lda bajariladigan ishlarni kamaytirish hisobidan talabalarga yakka tartibda ishslash va o'z qobiliyatlarini namoyon qilish imkoniyatini yaratish;

- talabalarni mustaqil bilim olish jarayonini samarali tashkil etish kabi imkoniyatlarni yaratadi.

O'qitishda o'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardan foydalanish talabalarda:

- o'z hohishlariga qarab o'qish holatlarini tanlash;
- tayyorgarliklar va psixofizik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'zlariga mos o'qish metodlari va bayon etish usullarini tanlash;
- oldin o'rganilgan materialarga qaytish, o'qish jarayonini to'xtatib qo'yish va unga ixtiyoriy vaqtida murojaat qilish;
- turli jarayonlarning dinamikasini va mexanizmlarni o'zaro ta'sirini kuzatish;
- o'rganilayotgan ob'ektlarni boshqarish va ularning mos natijalarini ko'rib borish;
- kompyuterda muloqot qilish psixologik xarakterdagи to'siqlardan holi bo'lishga (kulgu bo'lmaslik, jur'at etmaslik, uyalmaslik kabilar) olib kelishi;
- tayyorgarlik darajalari yetarli bo'lgunga qadar kompyuterdan sabr bilan foydalanish kabi imkoniyatlarga ega bo'ladilar.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlarning ta'lim sohasidagi quyidagi afzalliklarini sanab o'tish mungkin:

- fanlarni o'zlashtirilishni yaxshilanishi;
- tarmoq savodxonligini ortishi (Kompyuter va Internet bilan muloqot qilishdagi yangiliklar);
- o'rganishga bo'lgan munosabatni yaxshilanishi;
- mustaqil ta'lim va tadqiqotlar malakasini takomillashishi;
- amaliy malaka samaradorligini oshirish.

Internet tizimida o'quv muassasasi uchun yaratilgan saytlar

Bugungi kunda taraqqiyot juda tez rivojlanmoqda va juda tez o'zgarmoqda. Deyarli har daqiqada sayyoramizning turli burchaklarida o'zgarishlar, yangilanishlar va kutilmagan voqeа-hodisalar sodir bo'lmoqda. Har bir kunimiz kuchli axborot oqimi ostida kechmoqda. Axborot oqimi bizni uyda, ishxona va ta'tilda ta'qib etadi. Inson informatsiya ta'siridan xoli normal faoliyat yurita olmaydi. Hayotni anglash, uni o'rganish informatsiyalarni yig'ish va o'zlashtirish orqali kechadi. Insonning bilimlilik darajasi ham ma'lum davr ichida shaxs tomonidan o'zlashtirilgan informatsiyalarning ko'p yoki ozligi bilan belgilanadi.

Shuning uchun zamonaviy bilimlar sari keng yo'l ochish, ta'limotni takomillashtirishda yangi axborot texnologiyalardan unumli foydalanish - bugungi kunning talabiga aylandi. Vaholanki, ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Ta'lim tizimida o'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardan foydalanish o'qitish qo'llanilmoqda.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlarning yana bir afzalligi shundaki, unda o'quvchi o'ziga qulay vaqtida va hattoki ishdan ajralmagan holda o'qishi mumkin.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlarning yana bir afzallik tomoni unda o'qish muddatini o'quvchi o'zi belgilaydi, ya'ni talaba ixtiyoriy paytda o'qishni boshlaydi, materiallarni o'qituvchi nazoratida o'zlashtiradi.

O'zlashtirish topshiriklarni, testlarni bajarishiga qarab aniqlanadi. O'quvchi berilgan programmani qanchalik tez o'zlashtirsa, shunchalik tez o'qishni tugatadi va guvohnoma oladi. Dasturni o'zlashtira olmasa, unga mustaqil ishlab, o'qishni davom ettirishga imkoniyat beriladi.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardagi berilgan materiallari asosan quyidagilardan iborat bo'ladi:

- Darslik
- Audio va video darsliklar
- Onlayn darslar (Internet sashifa)
- Elektron kutubxonalar
- Testlar
- Multimedia - elektron darsliklar

Respublikamiz Oliy va O'rta Maxsus bilim yurtlarida o'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlar kataloglashtirish, respublika ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan elektron o'quv adabiyotlarini barcha ta'lim muassasalari orasida targ'ib qilish muhim va murakkab vazifa hisoblanadi. Davlatimiz rahbariyati tomonidan ushbu masalani ijobjiy yechimini topish hamda ta'lim muassasalari uchun yaratilgan elektron o'quv resurslari va ta'lim muassasalari saytlarini ta'lim jarayoniga tatbiq etishga jiddiy e'tibor berilmoqda.

Buning natijasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaroriga binoan tashkil qilingan www.ziyonet.uz axborot- ta'lim portalini ishga tutirildi va bu portalda barcha ta'lim muassasalari uchun ta'lim resurslari joylattirilganligi ahamiyatga molikdir.

ZIYONET AXBOROT-TA'LIM PORTALI

ZiyoNet jamoat axborot ta'lim tarmog'i 2005 yil 28 sentyabrdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning "O'zbekiston Respublikasining jamoat ta'lim axborot tarmog'ini tashkil etish to'g'risida" gi 2005 yil 28 sentyabrdagi 191 sonli qaroriga muvofiq tashkil topgan. ZiyoNet tarmog'ining asosiy maqsadi ta'lim tizimida respublika yoshlari hamda ta'lim oluvchilarni bilim olish jarayonida axborot-kommunikatsiya hizmatlarini ko'rsatishdan iborat.

ZiyoNet axborot ta'lim tarmog'i yoshlarni, murabbiylarni, shuningdek aholining turli qatlampi kerakli axborot bilan ta'minlash, AT sohasida kerakli ma'lumotlarni berish, muloqat qilish va tajriba almashinishlari uchun zarur imkoniyatlarni yaratib berishni O'z zimmasiga oladi.

ziyonet.uz subdomenlarida 12 ta ochiq resurslar joylashgan bo'lib, ular quyidagilar:

1. people.ziyonet.uz – mashhur vatandoshlarimiz haqidagi ma'lumotlar;
2. sites.ziyonet.uz – foydali saytlar bazasi;
3. library.ziyonet.uz – elektron kutubxona;
4. foreign.ziyonet.uz – xorijiy tillarni o'rganish;
5. ask.ziyonet.uz – savol-javoblar xizmati;

6. institutions.ziyonet.uz – ta'lim muassasalari katalogi;
7. groups.ziyonet.uz – ijtimoiy guruqlar tizimi;
8. blogs.ziyonet.uz – veb-sayt yaratish xizmati;
9. abiturient.ziyonet.uz – Respublika oliv ta'lim muassasalaridagi barcha mutaxassisliklar bo'yicha ma'lumotlar va testlar;
10. meros.ziyonet.uz – O'zbekiston madaniy merosi;
11. games.ziyonet.uz – ta'limiy o'yinlar jamlanmasi;
12. talents.ziyonet.uz – iqtidorli yoshlar bloki;

Tarmoqda ijtimoiylikning quyidagi elementlari joriy etilgan:

- Foydalanuvchi profili
- Do'stlar bo'limiga foydalanuvchi qo'shish
- Xabar almashish
- Foydalanuvchilar reytingi
- Fikr va mulohazalar bildirish
- Qiziqishlar bo'yicha foydalanuchilarni guruhlarga birlashtirish

Foydalanuvchilar

ID.UZ tizimidan rO'yhatdan O'tgan foydalanuvchilarga ZiyoNet portalı o'z imkoniyatlarini namoyon qilishlari uchun barcha sharoitlarni yaratib beradi.

Jumladan:

1. ZiyoNet portalining kutubhonasiga ahborot - ta'limiy ma'lumotlarni joylashtirish;
2. Uchinchi darajali «zn.uz» domenida sayt-satelitlarni yaratish;
3. ZiyoNet portalining yopiq bo'limlariga kirish va u erdan ma'lumot olish;
4. ZiyoNet axborot resurs tarmog'ining turli tanlovlarda qatnashish.

ZiyoNet tarmog'iga ulanish

Hukumat qaroriga muvofiq barcha ta'lim muassasalari (ulanish ob'ektlari) ZiyoNet axborot ta'limiy tarmog'i negizida birlashishlari kerak.

Provayder tizimi orqali ta'lim muassasalarini ulanish bO'yicha g'oliblarga ZiyoNet tarmog'i resurslariga kirish imkonи beriladi. Bugungi kunda maktab, kolledj, litsey, muzey, "Kamolot" YoIHning Internetga ulanishi bilan OOO «East Telecom», qishloq joylaridagi maktablarning internetga ulanishi bilan «RWC» QK hamda UzNETning «Uzbektelekom» AK filiali shug'ullanadi.

Ta'lim muasasalarining internetga ulanishlarida OO'MTV, O'MKTM, XTV, «Kamolot» YoIH mas'ul va moliyaviy jihatdan ta'minlovchi hisoblanadilar.

ZiyoNet tarmog'ining resurs markazi tanlov hay'atining ishlovchisi sifatida internet tarmog'iga ulanishga oid barcha tanlovlarni va ulanish jarayoni monitoringini o'tkazib kelmoqda. Ta'lim muassasalarini internet tarmog'iga ulanishlariga oid barcha savollar bilan mas'ul Vazirlik va boshqarmalarga, ZiyoNet tarmoqining provayderlariga murojaat etishingiz, shuningdek, forumda qoldirishingiz mumkin.

ZiyoNet ta'limi y tarmog'iga ulanuvchi muassasa tanlov g'olib-provayderining quyidagi bepul hizmatlaridan foydalanishi mumkin:

-Internet (TAS-IX orqali) tarmog'ining O'zbek segmentidan 128 kbit/sek tezligida istalgan miqdorda foydalanish;

-Ichki Internetning ajratilgan limit trafikidan foydalanish (Ichki Internetdan foydalananayotgan ularish ob'ektiga trafikda belgilangan ustki limit bo'yicha haq to'lash;

-Qo'shimcha hizmatlar.

ZiyoNet tarmog'iga ta'lim muassasalarini ulanishlarini moliyalashtirish O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tomonidan amalga oshiriladi.

Respublika pedagogika ta'lim muassasalari portalı

Ta'lim tizimining asosini yuqori sifatlari va yuqori texnologiyali muhit tashkil etadi. Uning yaratilishi va rivojlanishi texnik jihatdan murakkab sanalsada, ammo bunday muhit ta'lim tizimini takomillashtirishga, ta'limda axborot texnologiyalarini tub ma'noda joriy etishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi pedagogika ta'lim muassasalarining yagona axborot makoni ta'lim jarayoni qatnashchilarini samarali o'zaro aloqasini ta'minlovchi, turli axborot resurslariga kirish imkoniyatini beruvchi, axborot va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini rivojlantirishuvchi sifatida axborot- ta'lim sharoitlarining ochiq tizimini yaratadi.

An'anaviy va elektron shakldagi o'quv materiallari yagona ta'lim muhitining tarkibiy qismi sifatida bir-birlarini to'ldirishlari muhim sanaladi. Yangi axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalanish ayrim pedagogik muammolarni yechishdagi muammolarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Shu maqsadda Tempus loyihasi doirasida www.pedagog.tdpu.uz portalı ishlab chiqilgan bo'lib, uni ta'lim muhitining birligini, pedagogik ta'lim sifatini, uning rivojlanishini, ilmiy-pedagogik salohiyatdan samarali foydalanishni tashkil etish sharoitini yaratuvchi sifatida qarash mumkin.

The screenshot shows the homepage of the 'Pedagog' educational portal (www.pedagog.tdpu.uz). The top navigation bar includes links for 'Ta'lim', 'Pedagog', 'Library', 'Boshqa', 'Boshqa templatasi', and 'Doshkonlar kompaniya'. The main header features the 'Pedagog' logo and the text 'pedagog ta'lim muassasalarini portalı'. Below the header, there is a search bar and a link to 'Xizmat'. The main content area displays a banner for 'Chizma geometriya va chizmochilik fanları bo'yicha talabalar' (Requirements for geometry and mechanics subjects) and a sidebar for 'E-talabalar'. The left sidebar contains a menu with items like 'Ta'lim', 'O'quv metodi', 'Vayqilish', 'Boshqa portal', 'Edukatsion tizim', 'O'quv metodik imrana', 'Muassasalar ta'lim', 'Muassasalar', 'Muassasalar haqida', 'Pedagogik texnologiyalar', 'Pedagogik imrana', 'Boshqa', 'O'quv materiallari', 'Savxalar', 'Makon', 'Yerli pedagogik kadrlar tayrovani', 'Hujjat tayrovka', 'Talabqa yozish', 'Aksbaba yozish', 'Yozish o'shishchiga', 'Sifat yozish', and 'Tayrovka hujjati'. The right sidebar includes sections for 'Chizma geometriya va chizmochilik fanları bo'yicha talabalar' (Requirements for geometry and mechanics subjects), 'E-talabalar', 'Chizma geometriya va chizmochilik fanları bo'yicha talabalar', 'Respublika fan imkoniyatları', 'Narx', 'Doshkonlar', 'Doshkonlar xizmati', 'Doshkonlar xizmati', 'ERROR', 'MOLCHIM', and 'MOLCHIM'.

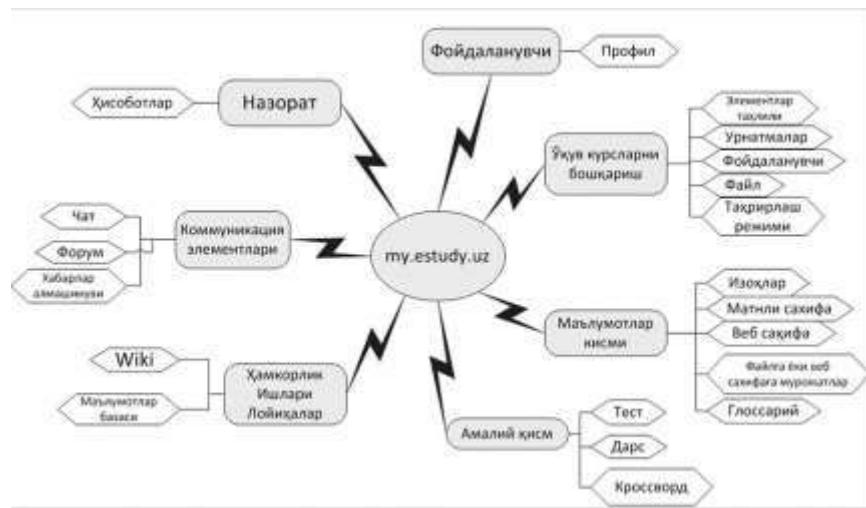
Yagona axborot portalning yaratilishi quyidagi ijobiy natijalarga olib kelishi maqsad qilingan:

- Respublika pedagogika ta'lim muassasalarining yagona axborot muhitini yaratiladi;
- yagona kutubxona muxitini shakllantiradi (elektron kutubxonani yaratilishi, elektron darsliklar va noan'anaviy axborot tashuvchilar fondining shakllanishi, yagona ma'lumotlar bazasini yaratilishi v h.);
- pedagogik ta'lim soxasida yagona telekommunikatsiya tarmog'i muhitini shakllantiriladi;
- yangi axborot-ta'lim muhitini shakllantiradi, ta'limda axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ijtimoiy-psixologik asoslarini yaratadi;
- yangi axborot madaniyatiga ega pedagogik kadrlarini shakllantirish orqali pedagogik ta'lim sifatini oshiradi;
- yangi ta'lim texnologiyalarining ilmiy va metodik ta'minoti tizimini yaratadi;
- ta'lim axborotlariiga, axborot resurslariga ommaviy tashrifni ta'minlashi, hujjatlarni uzatish, hisobga olish mexanizmini tizimlashtirishi, respublikada pedagogik ta'limning holati bo'yicha axborotlarni jamoatchilik uchun ochiqligini amalga oshiriladi;
- masofaviy ta'lim tizimi rivojlantiriladi.

Pedagogika ta'lim muassasalarining yagona axborot makonini joriy etilishi pedagogik ta'limning sifatini va axborot ta'minotini rivojlanishiga yaxshi sharoit yaratadi. Hozirda portalda pedagogika ta'lim yo'nalishlari bo'yicha davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalar, o'quv dasturlari, darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ma'ruzalar matnlari, nomzodlik, doktorlik dissertatsiyalari, avtoreferatlar, "Pedagogik ta'lim" jurnalining elektron versiyalari joylashtirilgan elektron kutubxona va masofaviy kurslar va testlar, elektron konferentsiyalar, har bir pedagogik OTM haqida ma'lumotlar va pedagogika OTMlari bitiruvchilar, pedagogika sohasidagi yangiliklar haqidagi ma'lumotlar joylashtirilgan.

My.estudy.uz platformasi imkoniyatlari va xususiyatlari

My.estudy.uz tizimi masofali o'quv jarayonida keng qamrovli imkoniyatlar va o'quv jarayonida qo'l keladigan qo'llab to'la to'kis quvvatlash – o'quv materiallarining keng ko'lamda yoritilishi, bilim saviyasini tekshirish va boshqaruvida ishlash imkonini yaratadi. Hozirgi vaqtida my.estudy.uz tizimi Toshkent axborot texnologiyalari universitetining fizika kafedrasida keng qo'llanilib kelinmoqda.

my.estudy.uz LMS tizimining strukturasi

my.estudy.uz tizimi masofadan turib o'qitish kurslari va veb-saytlarni yaratishni dasturiy ta'minlash paketidan iboratdir.

my.eStudy.uz tizimida ta'lim olish va boshqarishda qo'shimcha maxsus dasturiy instrumentlar kerak emas, balki Internet brauzerlar (Mozilla, Opera, IE yoki google Chrome) o'zi kifoya qiladi.

my.eStudy.uz tizimida o'quv kurslari sifatida texnika yo'nalishdagi bakalavrлari uchun Fizika kursi o'zbek va rus tillarida, shuningdek Matematika hamda qo'shimcha kurslar ham mavjud.

my.eStudy.uz tizimi modulli tizim asosida yaratilgan. Bunda berilgan topshiriqlarni nazorat qilishda maxsus mashqlar va testlardan foydalaniлади.

O'qituvchi topshiriqlarning bajarilishini nazorat qilish imkoniyati mavjud. Shu bilan bir qatorda my.eStudy.uz tizimi orqali video konferentsiyalarini tashkil qilish mumkin.

<http://my.estudy.uz> masofaviy ta'lim tizimining umumiyo ko'rinishi.

my.estudy.uz tizimida o'quvchilari o'quv jarayonini boshlashlari bilan: materiallarni ko'rish, topshiriqlarni bajarish,testda ishtirok etish va barcha

harakatlarini hisobga olish uchun bat afsil jurnal yurita boshlash funksiysi ishga tushirilgan.

Foydalanuvchilar	Nomi	Familya	Maktab	Matn	Yil	Dars vaqt	Ususiy huroqiyat	Tariflar ochish halli	Kafslar uchun hall	Saiarid	Bali
Shukurov I. (1291331320113399)	Talabalar	10 Oktabr 2011	0.00%	0.00%	0/0	0.00% - 0/0	0.00% - 0/0	0.00%	0.00%	0.00%	
Demirova K. (43798124227066e07655b054a0d794)	Talabalar	10 Dekabr 2011	0.00%	0.00%	0/0	0.00% - 0/0	0.00% - 0/0	0.00%	0.00%	0.00%	
Safarovbek M. (137191737)	Talabalar	07 Noyabr 2011	0.00%	0.00%	0/0	0.00% - 0/0	0.00% - 0/0	0.00%	0.00%	0.00%	
Umurova N. (174946255)	Talabalar	08 May 2012	0.00%	0.00%	0/0	0.00% - 0/0	0.00% - 0/0	0.00%	0.00%	0.00%	
Sodiqov A. (4860)	Talabalar	03 Sentabr 2011	0.00%	0.00%	0/0	0.00% - 0/0	0.00% - 0/0	0.00%	0.00%	0.00%	
Nasirov J. (2487)	Talabalar	02 Oktabr 2011	4x-2bd 1944	24-77%	14/22	0.00% - 14/22	0.00% - 14/22	0.00%	0.00%	0.00%	
Omidov A. (4829)	Talabalar	10 Oktabr 2011	1p-15d 2396	0.73%	40-87%	13/25	0.00% - 13/25	0.00% - 13/25	0.00%	0.00%	

Hisobot jurnalining ko'rinishi

7. Google asbob-uskunalari

Bu mavzuda biz Web 2 texnologiyalaridan foydalangan holda o'z ishimizni osonlashtirish imkoniyatini beruvchi ajoyib usul bilan tanishib chiqamiz.

Tassavvur qiling bitta ilmiy maqola ustida 3 nafar shaxs (Masalan: Siz, Sizning ilmiy rahbaringiz va hamkasbingiz) ishlamoqda. Baxtga qarshi maqola ustida ishlayotgan kishilar dunyoning har xil joylarida ish yuritishadi. Demak, maqolani yozish vaqtida Siz o'zingizga tegishli bo'lgan joylarini yozasiz, bundan keyin ilmiy maqolangizni holatini ilmiy rahbaringizning elektron pochtasiga junatasiz. Ilmiy rahbaringiz Siz yuborgan maqolani o'qib bir nechta qo'imcha va kamchiliklarni to'g'irlab Sizga elektron pochta orqali Sizga junatadilar. Siz elektron pochta orqali qabul qilib tegishli o'zgarishlarni bajarib, tahrirlab yana ilmiy rahbaringizga yuborasiz va bir vaqtning o'zida uchinchi muallifning pochtasiga yuborasiz.

Ilmiy rahbaringiz va uchinchi muallif maqolani olib ma'lum bir tahrirlash ishlarini bajarib Sizning pochtangizga ilmiy maqolani yuboradilar. Siz maqolani olib umumlashtirasiz va yana o'zgartirishlarni kiritib umumlashtirib yana ilmiy rahbaringizga va uchinchi muallifning elektron pochasiga jo'natasiz. Natijada bir ilmiy maqolani ohiriga yetkazish uchun ilmiy maqolangizni bir muallifdan ikkinchi muallifga junatasiz.

Bu holat ko'plar uchun odatiy holat hisoblanadi. Lekin internet texnolgiyalarining rivojalanishi natijasida bir hujjat ustida bir vaqtning o'zida bir nechta foydalanuvchi ishslash imkoniyatini beruvchi interenet tizimlari yaratila boshlandi. Bunday tizimlarning hozirgi vaqtga kelib bir nechta mavjud.

Shu tizimlardan biri Google apps hisoblanadi.

Bu o'quv modulimizda Google apps ning asosiy asbob-uskunalar bilan tanishib chiqamiz.

Google asbob-uskunalar va servislaridan foydalanish o'quv jarayonini va axborot ta'lif maydonini loyihalashtirish imkoniyatini beradi. Veb muhitida Google Disk, Google Hujjatlar (matn, elektron jadval, taqdimotlar, grafik muharirlari), Google taqvim (kalendar), Google formalari (so'rovnomalari yaratish), Google Hangouts (Messenger) Google+, Google Blogger (saytlar yaratish) orqali o'quv jarayonini tashkillashtirish, boshqarish o'quv jarayoni sifatini oshirishga sabab bo'ladi.

Hamkorlikda ishslash imkoniyatini beruvchi uskunalar majmuasi Google docs - Google Hujjatlar (Google jadval, Google Forma, Google hujjat, Google taqdimot, Google rasm) deb umumiy nomlanib, uning ichiga matn, elektron jadval, taqdimotlar, grafik muharirlari kiritish mumkin. Bir vaqtida bir hujjat ustida bir necha foydalanuvchi ishlashi mumkin bo'ladi.

Foydalanuvchilar dunyoning ixtiyoriy nuqtasidan internet tarmog'i orqali ularga taqdim etilgan hujjat ustida ishslashlari mumkin bo'ladi.

Google taqvim (kalendar) vaqtingizni rejalashtirishda, o'quv dars jadvalini tuzishda va talabalar bilan qayta topshirish vaqtvari, majlis va konferentsiyalar, tug'ilgan kunlarni eslatib turish va boshqa imkoniyatlari mavjud. Google taqvim sizning mobil telefoniz bilan ham integratsiyalashi mumkin. Google taqvimi bir o'zingiz yoki guruh bo'lib shaklantirishingiz mumkin buladi.

Google blogger yordamida o'zingizning shaxsiy saytingizni (blogingizni) yaratishingiz mumkin. Masalan Tarix o'qituvchisining shaxsiy sayti. Bu yaratilgan saytga o'zingizning ilmiy-uslubiy ishlaringizni joylashtirishingiz, talabalarga o'zingizning fanningiz bo'yicha o'quv majmualarni maxsus bo'lim ochib yuklab qo'yishingiz mumkin. Fan bo'yicha bo'layotgan ilmiy yangiliklarni berib borishingiz so'rovnomalari utkazishingiz mumkin bo'ladi.

Google Hangouts –kommunikatsiya elementi bo'lib, video, audio va kichik xabarlar yuborish imkoniyatini beruvchi servis hisoblanadi. Google Hangouts orqali siz vebinlarlar tashkillashtirishingiz mumkin.

Google apps ilovalari bepul bo'lib hech qanday litsenziya talab qilmaydi.

Hujjatlar ustida hamkorlikda ishslash.

Google docs tizimida hujjatlar yaratish va ular ustida ishslash uchun gmail pochtasida ro'yxatdan o'tgan bo'lish kerak. Google docs da yaratilgan hujjatlar bilan tanishishingiz uchun pochtangiz aynan gmail bo'lishi shart emas.

Google docs bilan ishslashni boshlash uchun gmail pochtasiga kirish kerak.

Google disk – bu shaxsiy hujjatlaringizni saqlash imkoniyatini beruvchi virtual disk hisoblanadi. Unga kirish bu rasmda ko'rsatilgan Diskni bosish orqali amalga oshiriladi:

Virtual diskda joylashgan hujjatlarga Siz o'zingiz ko'rish (tahrirlash, kommentariyalar berish) huquqlaridan kelib chiqqan holda boshqa foydalanuvchilar bilan o'roqlashishingiz mumkin.

Shuningdek Sizga boshqa foydalanuvchi tomonidan berilgan hujjatlarni ko'rishingiz (tahrirlashingiz, kommentariya berishingiz) mumkin bo'ladi. google docs da biror bir hujjatni yaratish uchun «SOZDAT» tugmasini bosish kerak bo'ladi.

Google docs orqali siz:

- Matnlar bilan ishlaydigan hujjatni;
- Taqdimotlar yaratish imkoniyatini beruvchi hujjatni;
- Elektron jadvallar yaratish imkoniyatini beruvchi hujjatni;
- So'rovnomalar utkazish imkoniyatini beruvchi hujjatni;
- Rasmlar bilan ishslash imkoniyatini beruvchi hujjatlarni yaratish imkoniyatini beradi.

"Google Dokumenty" tugmasini bosganigizdan keyin MS Word hujjatining interfeysiغا uxshagan hujjat paydo bo'ladi. Bu hujjat ustida siz matnlarni tahrirlashingiz va saqlashingiz mumkin bo'ladi. Bu muharrirda ishlasshingiz uchun sizdan faqat internet va brauzer bo'lishi talab qilinadi.

google docs – eng asosiy imkoniyatlaridan biri bu bir hujjat ustida bir nechta foydalanuvchi bir vaqtning o'zida sinxron yoki asinxron ko'rinishda ishlashi mumkin. Bir nechta foydalanuvchilar yaratilgan bir hujjat ustida ishlasshlarini tashkillashtirishingiz uchun hujjatning yuqori o'ng tomonida «NASTROYKI DOSTUPA» tugmasini bosishingiz kerak bo'ladi.

google docs hujjati yaratilganda avtomatik ravishda hujjat yaratuvchisigagina hujjat ustida ishslash huquqi beriladi. Lekin hujjat ustida ishslash huquqini o'zgartirish mumkin.

Google docs yaratilgan hujjatlar ustida ishslashning 3 pog'onali dostupi mavjud.

1. Internetda hamma uchun yaratilgan hujjatga dostup ochiq bo'ladi.

Bunda foydalanuvchi yaratilgan hujjat ustida ishlay oladi. Ishlay olish huquqlari tahrirlovchi, izoh qoldiruvchi (izoh qoldiruvchi faqat izoh qoldiradi o'zgartirishlar krita olmaydi) va faqat o'qish.

2. Bu usul orqali faqat kimda hujjatning havolasi (ssylkasi) mavjud bo'lsagina qo'yida keltirilgan huquqlarda ishlashi mumkin:

- "tahrirlovchi"
- Faqat kommentariya (izoh) koldiruvchi
- Faqat o'qish imkoniyati bilan hujjatdan foydalanish

3. Hammaga, faqat lokal holda tanlangan foydalanuvchiga taklif junatilgan holdagina hujjatni tahrirlashi, faqat izoh qoldirishi yoki faqat o'qishi mumkin bo'ladi.

Ikkinci turdan farqi shundaki bu yerda aynan gmail da pochtasi bor bo'lgan foydalanuvchining elektron pochtasi kiritilgan holda unga tahrirlovchi rolini berish mumkin bo'ladi.

Hujjat ustida ishslash vaqtida bir hujjat ustida ishlayotgan foydalanuvchilarni qo'yida ko'rsatilgan rasmdagidek ko'rib turishiniz mumkin bo'ladi.

Ya'ni bir vaqtning o'zida kim nima ustida ishlayotganini ko'rib turish mumkin bo'ladi.

Hujjat ustida ishslash vaqtida siz izohlar qoldirishingiz mumkin.

Kiritilgan o'zgarishlar tarixini ko'rishingiz ham mumkin.

Agar sizning kompyuteringizda Word muharirida oldin yaratgan fayl mavjud bo'lsa, uni ham shu DISK ga yukлаshingiz mumkin va undan keyin bu hujjat ustida bir necha foydalanuvchilarni birgalikda ishlashga jalb etishingiz mumkin bo'aldi.

O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar:

1. Portal nima?
2. Qidiruv tizimlarining turlari.
3. Kalitli so'zlar orqali ma'lumotlarni izlash qanday amalga oshiriladi?
4. Kataloglar tizimida ma'lumotlarni izlash qanday amalga oshiriladi?
5. Internetda ma'lumotlarni izlashning asosiy usullarini ayting?
6. Qidiruv tizimlarining qanday turlarini bilasiz?
7. Internetda nisbatan ommabop qidiruv mashinalarini ayting
8. Portal nima?
9. Portallarga quyidagi talablar?
10. Portalning maqsadi nima?
11. GOOGLE asbob-uskunalarining imkoniyatlari.
12. Google diskining vazifasi.
13. Internetga joylashtirilgan Web - saytlarning qanday turlari mavjud?
14. ZoyoNet jamoat axborot ta'lim portalı qachon ish boshlagan?
15. ID.UZ qanday sayt?
16. Pedagog.tdpu.uz – qanday sayt?
17. <http://my.estudy.uz> – qanday sayt?
18. my.estudy.uz LMS tizimining strukturasi qanday?

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Begimkulov U.Sh. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. Monografiya. -T.: Fan, 2007.
2. Qodirov B.G',, Begimqulov U.Sh., Abduqodirov A.A. "Axborot texnologiyalari". Elektron darslik. 2002 y.
3. Geyn A. G. Izuchenie informatsionnogo modelirovaniya kak sredstvo realizatsii mejpredmetnyx svyazey informatiki s distsiplinami yestestvennonauchnogo sikla: Avtoref. .kand.ped.nauk. - M., 2000.
4. Xamidov V.S. Metody i modeli veb orientirovannyx adaptivnyx obuchayushix sistem/LAP LAMBERT Academic Publishing, Germany. 228 str.
5. Ishmuxammedov R.J. "Innovatsion texnologiyalar yordamida o'qitish samaradorligini oshirish yo'llari". Toshkent: 2000 y
6. <http://remontka.pro/start-windows-8/>
7. <http://www8.hp.com/ru/ru/support-topics/windows8-support/startscreen.html>
8. <http://ziyonet.uz> - O'zbekiston Respublikasi axborot-ta'lim portalı
9. <http://pedagog.tdpu.uz> - Respublika pedagogika ta'lim muassasalari portalı
10. <http://elearning.zn.uz>- Elektron ta'lim blogi
11. <http://my.estudy.uz> – masofali o'quv tizimi